

dan werden werkelijk uitnemende resultaten verkregen, in een zeer groot aantal gevallen zelfs bleven de gebruikte voedingsbodems steriel.

Met het sublamine werden ook in 2 pro mille waterige oplossingen resultaten verkregen, die bij sublimaat niet behoeven achter te staan, in alcoholische oplossing zou dit praeparaat het sublimaat nog overtreffen.

Op grond van deze onderzoekingen worden de (dure!) alcoholische lysoform-, bazillol- en sublamine-oplossingen met warmte voor de handen-desinfectie aanbevolen, en boven alle andere middelen verheven geacht.

Methoeveel zorg en ijver overigens zoowel het experimenteele gedeelte als de literatuur-overzichten ook bewerkt zijn, heeft Schrijver zich toch aan een zeer belangrijk verzuim schuldig gemaakt. Nergens wordt namelijk rekening gehouden met de eigenschap van den alcohol, die door KRÖNIG voor het eerst met zekerheid werd aangetoond en door hem als schijndesinfectie werd beschreven. Vooral bij de sterk geconcentreerde (99 pCt.) spiritus, die ENGELS steeds gebruikte, treedt deze eigenschap op den voorgrond. Door zijn wateronttrekkende eigenschappen verandert deze de huid namelijk dusdanig, dat de bacteriën eerst recht in de geschrompelde epidermis worden vastgehouden. Zonder twijfel berusten dan ook hierop de belangrijk gunstiger resultaten, die ENGELS met de alcoholische oplossingen, in tegenstelling met die der waterige oplossingen zijner desinfectie-middelen verkreeg. Wel verkreeg hij steriele voedingsbodems, maar daarom zeer zeker nog geen steriele handen!

De aan het slot van zijn werk vermelde eindconclusie, dat de alcoholische oplossingen van desinfectantia alle andere aan werkzaamheid overtreffen, moet dan ook als nog volkomen onbewezen worden beschouwd.

Van veel meer belang zijn de onderzoekingen over het sublamine, een praeparaat dat door SCHERING's fabrick ook in pastilles in den handel wordt gebracht. Uit een groot aantal experimenten bleek ENGELS, dat dit middel (ook in waterige oplossing) in desinfecteerende kracht gelijk staat met het sublimaat. Daarbij biedt het echter voordelen, die voor sommigen van groot belang zullen zijn: het tast vernikkelde instrumenten niet aan, en bovenal, in zelfs geconcentreerde oplossingen blijven ook gevoelige handen vrij van ekzeem.

E. W. SIKEMEIER.

PARTICULIERE CORRESPONDENTIE.

TIENDE NEDERLANDSCH NATUUR- EN GENEESKUNDIG CONGRES,
27—30 APRIL TE ARNHEM.

Donderdagmiddag des namiddags te half twee had de eerste Algemeene Vergadering, tevens de openingsvergadering, van het congres in de Buiten-

societeit te Arnhem plaats. Deze werd bijgewoond door Z. K. H. den Prins der Nederlanden, Eere-Voorzitter. Ook vele dames waren aanwezig. De Algemeene Voorzitter Dr. A. C. H. MOLL hield een korte openingsrede, waarin hij het doel en streven van dit congres uiteenzette, de vertegenwoordigers van buitenlandsche vereenigingen, die met ons Nederlandsch congres op gelijke lijn staan, welkom heette en ze ieder in hun eigen taal toesprak. De vereenigingen, die zich hadden doen vertegenwoordigen, waren: l'Association française pour l'avancement des sciences, Gesellschaft Deutscher Naturforscher und Aerzte, en British Association for the advancement of science. Vervolgens verklaarde hij het tiende natuur- en geneeskundig congres geopend en sprak daarna een rede uit, getiteld: „Het verband van Natuur- en Geneeskunde”.

In de eerste helft zijner rede toonde Spreker aan de hand der geschiedenis aan, dat de ontwikkeling der natuurwetenschappen en geneeskunde van de vroegste tijden af steeds hand aan hand is gegaan en dat de eenige juiste methode om zoowel de geneeskunde als de natuurwetenschappen vooruit te brengen is geweest en zal zijn de moeielijke maar zekere weg der inductie. Door den loop eeuwen heen kan men dat gadeslaan en aantoonen. Zoolang speculatieve en philosophische beschouwingen de natuurwetenschap beheerschten en deze in systemen geperst werd, was een breede ontwikkeling en vooruitgang niet mogelijk. Treedt het nuchtere onderzoek op den voorgrond, de waarneming, en wordt dit nog aangevuld door de waarneming onder zelf gekozen voorwaarden, het experiment, dan bestaat er kans op vooruitgang en op ontwikkeling der natuurwetenschap. Zulk een vooruitgang beleefde de geneeskunde bijv. ten tijde van HIPPOCRATES, die de zintuigelijke waarneming als basis van zijn kennis en handelen nam. De kunst van experimenteeren bleef den ouden echter vreemd, de reden waarom de natuur- en geneeskundige wetenschappen toch steeds op een laag peil bleven staan. Na het verval van het klassieke Griekenland was van een ontwikkeling der inductieve methode nog veel minder sprake. GALENUS, van wien wellicht een betere invloed te verwachten was geweest, was echter te veel filosoof en past alles in zijn philosophisch systeem, welke leer de geheele middeleeuwen door stand hield. Eerst met de renaissance brak een betere tijd aan en begon de inductieve methode beoefend te worden en van dien tijd af dagteekent ook weder een grootere vlucht der natuur- en geneeskundige wetenschappen. In de geneeskunde waren het meer speciaal VESALIUS en HARVEY, die den nieuwen weg baanden. Ook door de volgende eeuwen heen is dat verschijnsel waar te nemen; wordt van de inductieve methode afgeweken, dan zien wij teruggang, en de speculatie weer het hoofd opsteken, wordt aan die methode vastgehouden, dan zien wij vooruitgang en vruchtbare ontdekkingen.

In het tweede gedeelte van zijn rede lichtte Spreker door een voorbeeld uit de tegenwoordige wetenschap het verband tusschen natuur- en geneeskunde nog nader toe. Hij koos als uitgangspunt de ziekte van MENIÈRE, waarvan hij in het kort de symptomen beschreef. Het is den geneesheer niet mogelijk deze ziekte te behandelen, als hij den zetel der aandoening niet kent, en het is niet mogelijk geweest dien zetel te leeren kennen zonder den streng natuur-wetenschappelijken weg te bewandelen, de inductieve methode te

volgen. Door deze methode, door het streng wetenschappelijke onderzoek, ontogenetisch, phylogenetisch, anatomisch, physiologisch en physisch, is het mogelijk geweest te verklaren de beide hoofdverschijnselen van deze ziekte: duizeligheid en gehoorstoornissen (oorsuizen), en te vinden dat beide veroorzaakt worden door dezelfde oorzaak, aan de eene zijde werkend op de ampullen der canales semicirculares, het statisch orgaan, aan de andere zijde op het slakkenhuis, het gehoororgaan. Om zoover te komen was een lange weg van inductie noodig. Hieruit blijkt, dat de geneeskundige ook wel degelijk natuuronderzoeker is.

Spreeker eindigde zijn rede met een opwekking aan de natuuronderzoekers om tevreden te zijn met den drang naar waarheid, die ons ingeschapen is. Al mocht het waar zijn, dat er een grens voor ons weten bestaat, dat het wezen van het ontstaan ons eeuwig verborgen zal blijven, dit moet ons niet terughouden om te blijven streven naar de waarheid, te blijven trachten haar telkens meer en meer te ontsluiëren.

Na het uitspreken dezer rede, waarvan, zooals ik later vernam, door de slechte accoustiek der zaal, voor de verder afzittenden heel wat verloren ging, werd een pauze gehouden om aan de genoodigden gelegenheid te geven zich te verwijderen vòòr het begin der huishoudelijke vergadering.

Toen de vergadering heropend was, begon de Voorzitter met mede te deelen, dat voor het eerst bij dit congres het bestuur de specialistenverenigingen had uitgenoodigd deel te nemen in den vorm van subsecties, ten einde op die wijze de belangrijkheid der geneeskundige sectie te verhoogen. Het bestuur verzocht de goedkeuring der vergadering voor dezen maatregel, die nog slechts het karakter droeg van een proef en waarvoor in het vervolg een meer definitieven vorm zal zijn te zoeken.

Vervolgens brachten de Algemeene Secretaris en de Algemeene Penningmeester hun verslagen uit en werd een commissie benoemd tot het nazien der rekening van den laatste.

Het rapport der bibliotheek-commissie was reeds vòòr het congres in druk aan de leden rondgezonden en nam derhalve niet veel tijd meer in beslag. Laat ik hier nog eens even wijzen op den nuttigen arbeid door deze commissie verricht. Door haren arbeid is samengesteld een lijst van alle werken op natuur- en geneeskundig gebied, die in Nederland in de verschillende bibliotheken voorhanden zijn, met opgave van de plaats, waar zij verkrijgbaar zijn. Daardoor is het verder mogelijk geworden te bepalen, welke werken ontbraken en heeft de commissie de leden van het congres bij meerderheid van stemmen doen uitnaken, van welke der nog ontbrekende werken de aanschaffing het meest gewenscht werd geacht. Door het congres is nu tweemaal achter elkaar een crediet van *f* 1000.— toegestaan voor het aanschaffen van zulke werken, en daardoor is het mogelijk geweest reeds een aantal leemten op dit gebied aan te vullen. Zooals men weet zijn die lijsten onder het beheer van den heer LEMSTRA, custos van de Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam, tot wien men zich kan wenden voor inlichtingen omtrent voor onbereikbaar gehouden literatuurbronnen. De bibliotheek-commissie voegde aan haar rapport toe een lijst van sinds het vorige congres aangeschafte werken. Zij achtte het gewenscht, dat haar opnieuw een crediet tot voortzetting harer werkzaamheden zou worden verleend.

Daarna werden door het bestuur voorstellen gedaan tot het verleenen van subsidies voor wetenschappelijke onderzoekingen, en deelde de voorzitter mede, dat door Prof. van 't HOFF te Berlijn het verzoek was gedaan om steun te verleenen aan een te München op te richten „Museum von Meisterwercke der Technik und Wissenschaft”. Op voorstel van het bestuur werd dit verzoek in handen gesteld van een commissie van onderzoek bestaande uit de heeren COHEN, BOSSCHA, SCHROEDER VAN DER KOLK, DANIËLS en PIEPERS.

Daar er geen voorstellen ingekomen waren omtrent de plaats, waar het elfde congres zal bijeenkomen, werd dit punt aangehouden tot de laatste Algemeene Vergadering en alsnu overgegaan tot de behandeling der voorgestelde reglementswijzigingen. Prof. HUBRECHT kreeg het woord om deze in het kort toe te lichten. Door de goede zorgen van het bestuur hadden de leden de oude artikelen in hun bestaanden vorm en den voorgestelden nieuwen vorm naast elkaar in het programma voor oogen, wat de behandeling zeer vergemakkelijkte. De wijzigingen kwamen in hoofdzaak hierop neer, dat het voor het vervolg onmogelijk gemaakt wordt, het congresjaar lid te worden en het volgende jaar te bedanken; men moet nu voor twee achtereenvolgende jaren lid worden. Er wordt ingesteld, dat de algemeene 1ste en 2de Secretaris evenals de penningmeester voor zes jaren zullen worden gekozen, zoodat het bestuur in het vervolg drie permanente leden zal tellen.

Tot nu toe werden de zoeven genoemde subsidies voor wetenschappelijke onderzoekingen verleend uit een apart te beheeren fonds, in het vervolg zullen zij uit de algemeene kas worden gegeven. De tot heden bestaande fondscommissie wordt dan finantiëele commissie, die beter dan de tot heden, staande de vergadering benoemde, commissie tot nazien van het beheer van den penningmeester, in staat zal zijn het finantiëel beheer te controleren. Een nieuwe bepaling in het reglement was, dat in de Handelingen voortaan geen figuren zullen worden opgenomen, tenzij de kosten door de sprekers gedragen worden. Dit verwekte nogal oppositie vooral van de zijde der wiskundigen. Het is ten slotte ook eenigszins gewijzigd, zoodat noodzakelijke eenvoudige figuren toch zullen kunnen worden opgenomen. Heel veel discussie lokten deze voorstellen over het algemeen niet uit. Voor een deel werd dit zeker veroorzaakt door de omstandigheid, dat de tijd wat kort was; ten vijf ure zou de officieele ontvangst ten gemeentehuize plaats hebben en zoodat het bestuur als de leden waren daardoor wat gehaast.

Zoodra dan ook de laatste hamerslag gevallen was, stooft men uiteen om zoo spoedig mogelijk het gemeentehuis te bereiken, teneinde de vroede vaderen niet tevergeefs te laten wachten. Aldaar werd het congres verwelkomd door den Burgemeester Jhr. A. RÖELL met een humoristisch getinte, vaak door gelach der toehoorders onderbroken, rede, waarop de voorzitter van het Congres het antwoord niet schuldig bleef. Dankzeggend voor de gastvrije ontvangst, die het congres te Arnhem bereid was, prees hij het gemeentebestuur, dat zoo goed met vrouwe Hygieia wist om te gaan, haar aan de eene zijde het noodige niet onthield, en aan den anderen kant niet toegaf aan buitensporige grillen, zooals schoone vrouwen wel eens plegen er op na te houden. Na het aanbieden der eerewijn was ook dit nummer van het programma tot algemeene tevredenheid afgewerkt.

Des avonds had een raout plaats ten huize van den Commissaris der

Koningin Baron MOLLERUS VAN WESTKERKE. Een groot aantal congresbezoekers en genoodigden, waaronder ook vele dames, vulden de smaakvolle salons, die door ontelbare waskaarsen verlicht werden. Een aangename toon heerschte daar, en oude kennissen werden begroet, nieuwe kennissen gemaakt. Het was een schitterende ontvangst en een ieder zal bij zijn vertrek een aangename herinnering aan deze gastvrije woning met zich medege dragen hebben. Na afloop begaven velen zich naar Musis Sacrum, waar in de groote zaal een concert aan de bezoekers van het congres werd aangeboden. In een prettige stemming bleef men hier nog langen tijd bijeen.

Vrijdagochtend om negen uur krioelde het op de plaats van afrit van den Oosterstoomtram van congresbezoekers. Er zouden twee excursies plaats hebben; een deel zou nl. naar Wageningen gaan en aldaar een bezoek brengen aan de verschillende land-, tuin- en boschbouwkundige inrichtingen, terwijl een ander deel zich naar Renkum zou begeven om aldaar het Sanatorium Oranje-Nassau's Oord te bezichtigen. In de meening, dat een grooter deel der lezers van het *Tijdschrift* liever iets naders omtrent dit sanatorium zouden hooren dan over de landbouwkundige onderwijsinrichtingen sloot, ondergeteekende zich bij de tweede groep aan. In twee, met vlaggetjes versierde stoomtrammen togen wij op weg; even voorbij Renkum moesten wij den tram verlaten om na een korte wandeling het Sanatorium te bereiken, waar wij door den geneesheer-directeur J. W. F. DONATH welkom werden geheeten. Het was hem aangenaam zulk een groote schaar belangstellende medici in het sanatorium te mogen ontvangen, daar dit een bewijs was van het goede hart, dat de medici deze geneeswijze toedragen, terwijl hij het toejuichte, dat zij zich door eigen aanschouwing op de hoogte willen stellen van de inrichting en de wijze van werken aldaar. Als inleiding voor de bezichtiging sprak hij een kort woord, waarmede hij eraan herinnerde, dat BREHMER het eerst de behandeling van tuberculose-lijders met frissche lucht is begonnen. Hij achtte echter noodig voor zijn genezingskuur een z. g. „tuberculose-vrije” plaats en als zoodanig beschouwde hij streken meer dan 600 M. boven de oppervlakte der zee gelegen. Hij begon den strijd tegen de tuberculose te Görbersdorf. Zeer langzaam baande zijn methode zich een weg; na hem begon men de sanatoria te plaatsen in het hooggebergte, totdat langzamerhand zich de overtuiging baan brak, dat de z. g. tuberculose-vrije plaatsen toch eigenlijk niet tuberculose-vrij waren, maar dat dit ook niet noodig was voor de genezing en dat ook in de laag gelegen landen en de landen met een ruwer klimaat wel degelijk genezing te bereiken was door toepassing derzelfde grondregels: frissche lucht, hygiënisch leven, juiste afwisseling van beweging en rust. Van toen af maakte de sanatoria-behandeling een grooten sprong voorwaarts, zoodat op het oogenblik in Duitschland een honderdtal van deze inrichtingen bestaan. In ons land gaf de Koningin-Moeder den stoot tot de oprichting door in 1898 het landgoed Oranje-Nassau's Oord voor dit doel te schenken met een som gelds voor inrichting en exploitatie. Over de resultaten in het Sanatorium verkregen wilde hij zich liever nog niet uitlaten, aangezien de duur van het bestaan daarvan eigenlijk nog te kort is. Wel wilde hij zeggen, dat de resultaten niet slechter waren dan in het Duitschland nl. ongeveer 70 pCt., die veel verbeterd de inrichting verlaten. Het woord „genezen” gebruikt hij bij voorkeur niet, omdat men daarover eigenlijk pas in

de toekomst kan oordeelen. Wel wil hij wijzen op den uitslag van het verleden jaar gehouden onderzoek naar de lotgevallen der patiënten, die het Sanatorium sedert de oprichting verlaten hebben, waarbij bleek dat van 148, die op de gestelde vragen antwoordden, 88 met opgewektheid arbeiden en geen klachten hebben, dus voorloopig als hersteld zijn te beschouwen. Voorts roerde hij de vraag aan of besmetting door middel van het sputum mogelijk of waarschijnlijk is. Voor zich zelf meende hij, dat dat besmettingsgevaar sterk overdreven is, wat echter niet weg neemt, dat men voor alle zekerheid en tevens uit een oogpunt van welgevoegelijkheid den patiënten moet leeren hun sputum niet rechts en links om zich heen te verspreiden. Zij moeten tijdens hun verblijf in het Sanatorium steeds zelf hun sputumflacons schoon maken, opdat zij daarvoor later thuis ook naar behooren kunnen zorgdragen. Eindelijk verdedigde de Heer DONATH het Sanatorium met kracht tegen het verwijt van met te groote weelderigheid te zijn ingericht Slechts in twee zaken was met groote weelde te werk gegaan nl. met *licht* en *lucht*. Hij tartte de bezoekers om een plekje te vinden, waar niet het daglicht en de frissche buitenlucht in onbeperkte mate binnendrong. Het feit, dat aan schilderwerk en aan het tot stand komen van schoone architectonische lijnen vrij veel zorg besteed is, mag geen weelde genoemd worden; een sanatorium is geen ziekenhuis, altes moet er gedaan worden om het oog der patiënten te bekoren en een opgewekte gemoedstoestand bij hen te doen bestaan.

Daarna togen wij in groepen door het geheele gebouw resp. onder geleide van Dr. DONATH, diens echtgenoot, den inwonenden geneesheer Dr. W. J. W. HUIJINK, de adjunct-directrice Mevrouw A. GRAAFLAND en eenige verpleegsters. Het was een wandeling van ongeveer een uur, waarin eerst het nieuw gebouwde gedeelte bezocht werd, de eet- en conversatiezalen, de slaapkamers, de badkamers (er zijn in het geheele gebouw slechts twee kuipbaden, die gebruikt worden voor medicamenteuse baden; de baden zijn alle douchebaden, ten eerste omdat het economischer is door het veel geringere waterverbruik, en ten tweede omdat daarbij uitgesloten is het gevaar van verdrinken, tengevolge van flauwten, welk gevaar volgens Dr. DONATH's ervaring geenszins denkbeeldig is); de veranda's met de ligstoelen, waarop de lig-luchtkuur gedaan wordt en van welke veranda's een dubbel stel aanwezig is nl. aan de tegenoverliggende zijden van het gebouw; staat de wind op de eene zijde dan is de andere beschut en omgekeerd. Voor een beetje wind zijn anders en patiënten en directie en verplegend personeel niet bang, dat bleek ons overtuigend; overal stonden deuren en ramen lustig tegenover elkaar open en het „tochtte” er geducht; toch liepen allen daar onder het motto „leve de frissche lucht” zonder hoofdbedekking rond. De patiënten liggen 'snachts vlak voor open vensters te bed, en, als de plaats het dichtst bij het raam open komt, solliciteeren alle kamergeroeten om het zeerst naar die plaats. In het nieuwe gedeelte zijn de slaapkamers ingericht voor vier tot zes personen, terwijl in het oude gedeelte, het vroegere paleis, de kamers bestemd zijn voor èèn of twee personen. De verplegingskosten zijn in dat oude gedeelte ook hooger; in het nieuwe gedeelte bedragen zij f 2.20 per dag en kunnen door tegemoetkoming uit het Emma-fonds tot f 1.40 per dag worden teruggebracht; toch nog een hooge prijs voor een Volkssanatorium.

Behalve de veranda's aan het gebouw bevinden zich in het park nog een ligveranda, eveneens dubbel, zoodat de zijde buiten den wind is op te zoeken, en een draaibare veranda, die echter het nadeel had niet zeer gemakkelijk draaibaar te zijn. Nog werden bezocht de afzonderlijk liggende gebouwen, waarin zich bevinden de machines voor electrisch licht, centrale verwarming (lage-druk-stoom-verwarming), ketelhuis, keuken, wasscherij, desinfectie-oven, enz.

Na op deze wijze de geheele inrichting bezichtigd te hebben, kwamen allen weder op het punt van uitgang samen, waar een oogenblik gerust werd en bouillon en portwijn gepresenteerd werd, waarna wij ons op weg begaven naar den stoomtram. In het park werden wij nog een der patiënten gekiekt, en door onze gastheeren en -vrouwen uitgeleide gedaan verlieten wij zeer voldaan over wat wij gezien en gehoord hadden en over de hartelijke en welwillende ontrangst het schoon gelegen sanatorium, om met den stoomtram weder naar Arnhem terug te keeren. Daar was in hôtel „de Zon” gezorgd voor gelegenheid tot dejeuneren, waarvan door een honderdtal personen werd gebruik gemaakt. Ook hieruit bleek alweer de zorg voor een goede inrichting en regeling van dit congres; over het geheel komt het Bestuur een woord van hulde en dank toe voor de uitstekende regeling.

Des namiddags om half drie begonnen de sectie-vergaderingen. Alle subsecties der derde sectie (Geneeskunde) vergaderden in de Hoogere Burger-school, waardoor het voor de bezoekers mogelijk was verschillende voordrachten in de verschillende secties te gaan bijwonen. Dit werd nog vergemakkelijkt doordat aan de buitenzijde van de deur der vergaderlokalen een briefje opgehangen werd, dat aanwees aan welke voordracht van het programma men bezig was. Onnoodig openen en sluiten der deuren werd hierdoor dus voorkomen.

In de subsectie voor *inwendige geneeskunde* maakte J. A. VOORTHUIS (Apeldoorn) melding van een geval van *Bilharziose*, een zeer zeldzame ziekte, die veroorzaakt wordt door het *Schistosoma haematobium*, een diertje behoorende tot de wormen (Trematoden), dat zich ophoudt in de poortader van den mensch. Bij de paring omvat het mannetje het wijfje, waarbij zij afzakken in de vertakkingen van de poortader tot in het slijmvlies en de submucosa van blaas en rectum. Daar worden de eieren gedeponneerd, die door het slijmvlies naar buiten dringen en in de urine en faeces komen. Het symptoom van deze ziekte is chronische haematurie, en in de urine vindt men talloze eieren. De patiënt was in dit geval iemand, die in den Transvaalsch-Engelschen oorlog uit nood gedronken had uit een put met verontreinigd water. Therapeutisch is er niet veel aan te doen; de verschillende parasiticida hebben weinig succes; Spreker is begonnen RÖNTGEN-stralen toe te passen en hoewel hij meent reeds wat succes daarmee te hebben, wil hij zich daaromtrent liever nog het nader oordeel voorbehouden.

Bij de discussie maakte Dr. LINGBEEK de opmerking, dat hij meende succes gezien te hebben van een lang voortgezet gebruik van santonine.

De volgende Spreker was R. WIJBAUW uit Spa, die zijn mededeeling: *De invloed der staalbronnen op de stofwisseling*, ook deed namens Dr. VAN DE WELJER (Brussel), met wien hij zijn proeven gezamenlijk had verricht. Spreker wees er op, dat de balneologie niet de hooge vlucht gevolgd heeft van

de overige takken der geneeskunde, maar meer op het standpunt der empirie is blijven staan. Voor een deel is dat wel te verklaren, omdat het dier-experiment daarbij nagenoeg uitgesloten is. Het was Spreker opgevallen, dat de patiënten reeds in de eerste dagen van een staalwaterkuur subjectief en objectief verbeterden en hij wilde beproeven de oorzaak daarvan experimenteel nader te komen. In deze proeven diende hij zelf als proefpersoon en veranderde daarvoor niets aan zijn levensomstandigheden; hij gebruikte dus niet elken dag hetzelfde voedsel en in juist dezelfde hoeveelheden, omdat zulk een régime spoedig tegenstaat en derhalve geen goede omstandigheden voor een proef schept. Zestien dagen lang werd al zijn voedsel quantitatief bepaald en evenzoo de urine en faeces; de proeftijd werd in drie perioden verdeeld en in de eerste periode dronk hij driemaal daags, vóór de drie maaltijden, 300 Gr. gewoon drinkwater, in de tweede periode driemaal 300 Gr. staalwater en in de derde periode weer evenveel gewoon drinkwater. Het bleek nu, dat in de staalwaterperiode het stikstofgehalte der faeces, in percenten van het ingebrachte voedsel, geringer was n.l. 7 pCt. dan in de beide andere perioden n.l. 10 à 11 pCt., waaruit dus volgt dat onder het gebruik van staalwater het eiwit beter geassimileerd wordt. Daarentegen was de stikstofuitscheiding in de urine wel een weinig vermeerderd, maar niet in dezelfde verhouding.

De heer WERTHEIM SALOMONSON neemt de gelegenheid te baat den heer WIJBAUW te vragen of er iets bekend is omtrent radioactiviteit van het water van Spa, waarop deze antwoordt dat dit punt nog niet onderzocht is, maar dat het niet waarschijnlijk is, omdat die radioactiviteit alleen geconstateerd is bij warme bronnen en het staalwater van Spa koud is.

Vervolgens krijgt A. P. DE GROOT (Arnhem) het woord om te spreken over *Ulcus ventriculi*. Aangezien omtrent de symptomatologie bij de verschillende schrijvers zooveel verschil van meening bestaat, wil hij zijn ervaring mededeelen opgedaan bij dertig patiënten met maagzweer. Terwijl velen opgeven dat deze ziekte het meest bij vrouwen voorkomt, had hij onder zijn patiënten 16 mannen en 14 vrouwen; bij de mannen was de ziekte meestal vrij laat opgetreden, omstreeks het 30ste jaar, bij de vrouwen omstreeks het 20ste jaar. Hij is geneigd het rooken, pruimen en alcohol drinken voor een deel als aetiologisch moment aan te zien. Voorts wordt veel te weinig aandacht geschonken aan een slecht gebit als aetiologisch moment. Voor de diagnose is de anamnese van veel gewicht. Bijna allen hadden jaren lang reeds last van de maag gehad; voorts is pijn in de maagstreek de hoofdklacht. De eene helft had goede eetlust, de andere helft niet. Over dorst werd niet veel geklaagd. Haematemesis had plaats in een derde van zijn gevallen. Vooral staat Spreker langer stil bij de pijn, omdat men daaraan zooveel heeft voor de diagnose. De pijn wordt als knagend, borend of vreetend beschreven. Bij een ongecompliceerd ulcus heeft patiënt 's nachts en als hij nuchter is geen pijn, overdag na de lichtere maaltijden wat meer pijn, maar vooral de hevige pijn na den hoofdmaaltijd. Heeft patiënt ook 's nachts pijn en gebruikt hij geen krachtig avondeten, dan denke men aan motorische insufficiëntie of aan carcinoom. De pijn is soms erger na het gebruik van bepaalde spijsen, maar men kan niet van tevoren zeggen welke spijsen dit zijn en men ga dus niet schematisch te werk. De plaats waar de pijn gelocaliseerd wordt, is vaak

bij allen dezelfde nl. 13 cM. boven den navel; een enkele maal vond hij een pijnpunt een paar cM. onder den rechter tepel, welke pijn verdween door een rationeele ulcustherapie. Pijn in den rug komt niet vaak voor, dit is meer een symptoom bij gastrosuccorrhoe. Beweging en druk vermeederen de pijn; de lijders hebben dan ook vaak in de week meer pijn dan Zondags. Vrouwen hebben vaak vóór de menstruatie meer pijn. Meestal bestaat sterke constipatie, die niet luistert naar afvoermiddelen, welke in den regel de pijn vermeederen. Spreker zoekt den oorzaak der constipatie voornamelijk in de hyperaciditeit; behandelt men die, dan verbetert gewoonlijk de constipatie.

De volgende spreker P. C. ROMKES (Groningen) behandelt *de pijn bij ulcus ventriculi*. Daar wij binnen niet al te langen tijd in de gelegenheid zullen zijn onze lezers deze voordracht in extenso onder de oogen te brengen, wil ik hier volstaan mede te deelen, dat naar Sprekers meening de pijn in zieke buikorganen zelf meestal gering is, maar dat er voorkomen hyperalgetische zones op de huid, en dat voor elk orgaan een bepaalde zone te vinden is op de buikhuid overeenkomend met bepaalde dorsaalsegmenten. Het zijn die zones, die de pijn veroorzaken; het verschijnsel bepaalt zich niet alleen tot de huid maar ook nog tot de spieren van den buikwand, wat de „défense musculaire” kan verklaren. Ook voor temperatuur zijn de zones overgevoelig. Het is dus de moeite waard, die zones nauwkeurig te bepalen, omdat zij ons zeggen welk orgaan lijdend is. Spreker wijst op figuren de ligging der verschillende zones bij verschillende aandoeningen aan.

Het blijkt hieruit, dat de plaats, die DE GROOT voor de pijn opgeeft, en die, welke ROMKES meent te hebben bepaald, niet geheel samen kloppen. De discussie beweegt zich dan ook hoofdzakelijk over de vraag, hoe de diagnose maagzweer gesteld was en of die diagnose wel altijd juist is geweest.

Vervolgens spreekt A. A. HIJMANS VAN DEN BERGH (Rotterdam) over *enterogene cyanose*. Hij herinnert aan zijn onlangs in dit *Tijdschrift* gedane publicatie over dit onderwerp, waarbij hij tot de conclusie kwam, dat er twee soorten van enterogene cyanose bestaan, nl. die waarbij men in het bloed vindt methaemoglobine en die waarbij men vindt sulfohaemoglobine. Het is hem nu echter gebleken, dat deze ziekte, die hij voor zeer zeldzaam hield, dat geenszins is; immers sinds zijn laatste publicatie, dus in betrekkelijk korten tijd, heeft hij niet minder dan vijf gevallen er van waargenomen, en wel twee gevallen van echte methaemoglobinaemie en drie van sulfohaemoglobinaemie. Deze drie laatste patiënten waren vrouwen, die leden aan hardnekkige obstipatie en op een gegeven oogenblik cyanose vertoonden, zonder eenige afwijking aan het hart of de longen. Spectroscopisch onderzoek van het bloed toonde aan, dat bestond sulfohaemoglobinaemie. Bij een dier patiënten verdween de streep van sulfohaemoglobine in het spectrum na geregeld gebruik van laxantia om terug te keeren, nadat deze middelen een tijdlang gestaakt waren. Bij een andere patiënte echter, met een onverklaarbare ziekte, verdween de streep niet door het gebruik van laxantia. Spreker concludeert dat er een vorm van chronische obstipatie bestaat met cyanose, waarbij men sulfohaemoglobine in het bloed vindt.

De beide andere patiënten waren mannen, die leden aan enteritis met dunne, schuimende ontlasting; de een had vroeger dysenterie gehad, de

andere had aanvallen, die zeer geleken op cholera. Beiden waren zeer cyanotisch en bij beiden bleek te bestaan methaemoglobinaemie. Melkdiet had gunstige werking. Spreker meent dat er bestaat een chronische enteritis met frequente, dunne, schuimende ontlasting, soms gepaard met choleriforme aanvallen (collaps), met cyanose tengevolge van methaemoglobinaemie.

Wat de oorzaak betreft, meent Spreker dat waarschijnlijk de hypothese van STEENSMA juist is, dat de nitrieten de oorzaak van de methaemoglobinaemie zijn; inderdaad bevatte de urine dezer patiënten veel nitrieten. Hij wijst er echter op, dat alweer zooals zoo vaak deze nieuw ontworpen hypothese niet geheel nieuw blijkt te zijn, aangezien reeds veel vroeger EMMERICH de hypothese heeft gemaakt, dat cholera een vergiftiging zou zijn met nitrieten, die zouden ontstaan onder invloed van de cholera vibrio. Deze hypothese is wel nooit geheel bewezen, maar ook nooit geheel weerlegd.

Ten slotte demonstreerde de heer J. K. A. WERTHEIM SALOMONSON met behulp van een projectietoestel een groot aantal RÖNTGEN-photo's, waaruit bleek de groote beteekenis der radiographie voor de meest verschillende onderdeelen der geneeskunde.

(Voortzetting volgt).

P. MUNTENDAM.

BEROEPSBELANGEN.

INSTRUCTIE VOOR DEN GEMEENTE-GENEESKUNDIGE TE DOMBURG.

De *Centrale Commissie van advies in zake Beroepsbelangen* heeft het genoegen te kunnen mededeelen, dat bovengenoemde instructie overeenkomstig haren wensch en volgens de redactie van den *Gewestelijken Raad van Zeeland* gewijzigd is.

De Centrale Commissie:

Dr. F. D. A. C. VAN MOLL.

Dr. H. P. KAPTEYN.

Dr. I. F. P. HERS.

HET VOORSTEL b VAN DE AFDEELING DE VECHT EN O.

In de toelichting van het Voorstel b van de Afd. de Vecht en O. voor de Algemeene Vergadering blz. 875 wordt mijn voorstel bestreden, „omdat de geneeskundigen *daardoor* als het ware particuliere ondernemingen aanmoedigen, om 1°. op haar personeel pressie uit te oefenen om de geneeskundigen van geheimhouding te ontslaan en 2°. de geneeskundigen voor de keuze te stellen hun ambtsgeheim op te vatten, zooals genoemde maatschappijen meenen, dat het behoort, of hun betrekking op te geven”.

Naar aanleiding dezer bestrijding veroorloof ik mij op te merken, dat er bij mij geen sprake is een regeling te treffen zóó algemeen, als hier wordt aangenomen. Immers mijn voorstel betreft niet particuliere ondernemingen, doch *uitsluitend* de spoorwegmaatschappijen, lichamen, die een bijzondere rechtspositie in ons vaderland innemen.

Bij andere middelen van openbaar verkeer, trams, stoombooten, enz., die trouwens door de Vereeniging v. Spoorwegartsen zelve slechts als onder-